

ADRODDIAD BLYNYDDOL
PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO
CYNGOR GWYNEDD
2025-26

RHAGAIR GAN Y CADEIRYDD

Pwrpas yr adroddiad hwn yw cyflwyno crynodeb o waith y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystod 2025/26, a darparu tystiolaeth bosibl o effaith gwaith y Pwyllgor ar drefniadau llywodraethu, rheoli risg ac atebolrwydd Cyngor Gwynedd.

Mae'n fraint i mi gyflwyno adroddiad blynyddol arall y Pwyllgor. Er bod yr adroddiad yn bodloni gofynion statudol, fy ngobaith yw ei fod yn mynd y tu hwnt i fod yn ymarfer o "dicio blwch", ac yn rhoi darlun clir a gonest i'r darlennydd o rôl y Pwyllgor, a'r gwahaniaeth y gall Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio cadarn ei wneud i wella trefniadau'r Cyngor a chryfhau hyder y cyhoedd.

Fel pob awdurdod lleol a chorff cyhoeddus, mae Cyngor Gwynedd yn parhau i wynebu heriau sylweddol. Yn ystod 2025/26, bu pwysau parhaus ar gyllidebau gwasanaethau statudol, yn enwedig ym maes gofal, ynghyd ag ansicrwydd ehangach yn y sefyllfa ariannu genedlaethol. O fewn y cyd-destun heriol hwn, rwy'n credu bod trefniadau llywodraethu'r Cyngor, sydd yn destun craffu parhaus gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, wedi parhau i ddangos gwydnwch. Mae gwaith y Pwyllgor wedi rhoi her briodol pan fo angen, ond hefyd cefnogaeth adeiladol i'r Weithrediaeth a'r uwch-reolwyr wrth iddynt wneud penderfyniadau anodd ar ran pobl Gwynedd.

Mae'r heriau ariannol hyn wedi golygu bod rôl y Pwyllgor o ran craffu ariannol wedi bod yn arbennig o ganolog yn ystod y flwyddyn. Rwy'n falch bod y Pwyllgor wedi parhau i chwarae rhan flaenllaw wrth graffu ar y gyllideb, monitro gorwariant, herio defnyddio cronfeydd wrth gefn, ac asesu risgiau i gynaliadwyedd ariannol y Cyngor yn y tymor canolig a'r tymor hir, gan wneud hynny bob amser gyda budd y trethdalwr mewn golwg.

Hoffwn ddiolch yn ddiffuant i'r holl swyddogion, yr Aelodau Etholedig a'r Aelodau Lleyg am eu hymrwymiad a'u cyfraniad drwy gydol y flwyddyn. Mae'r gwaith yma'n dibynnu ar gydweithio effeithiol ac ar berthnasau gwaith agored ac adeiladol. Roedd 2025/26 yn flwyddyn o gryfhau a sefydlogi aelodaeth y Pwyllgor, ac rwy'n croesawu'r cyfraniad gwerthfawr gan Aelodau presennol a newydd fel ei gilydd.

Mae'r adroddiad hwn yn ymwneud â'r cyfnod rhwng Mai 2025 a Mai 2026. Wrth gloi fy rhagair, hoffwn hefyd gydnabod bod y flwyddyn wedi dilyn cyfnod o golled sylweddol i'r Pwyllgor. Roedd marwolaeth y diweddar Sharon Warnes a'r Cynghorydd Rob Triggs yn ystod y flwyddyn flaenorol yn dal yn amlwg yng nghof y Pwyllgor. Roedd eu cyfraniad i waith y Pwyllgor yn sylweddol, ac mae eu hymroddiad i wasanaeth cyhoeddus yn parhau i'n hysbrydoli wrth i ni barhau â'n gwaith.

Mrs Carys Edwards

Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

CYFLWYNIAD

1. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn chwarae rôl allweddol barhaus wrth sicrhau trefn effeithiol ar gyfer llywodraethu da. Prif bwrpas y pwyllgor yw darparu sicrwydd annibynnol ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd y fframwaith rheoli risg a'r amgylcheddau rheoli cysylltiedig; cynnal craffu annibynnol ar berfformiad ariannol ac anariannol yr awdurdod i'r graddau y mae'n effeithio ar ei amlygiad i risg neu'n gallu taseilio'r amgylchedd rheoli; a goruchwyllo'r trefniadau ar gyfer y broses adrodd ariannol.
2. Wrth gyflawni ei swyddogaethau, mae'r Pwyllgor yn ystyried ac yn rhoi sylw dyledus i ganllawiau a safonau a gyhoeddir gan amrywiol gyrff a sefydliadau allanol perthnasol, gan gynnwys CIPFA.
3. Yn ôl Datganiad Sefyllfa CIPFA i Bwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu (2022), diben y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yw:

Darparu ffocws annibynnol a lefel uchel ar ddigonolrwydd trefniadau llywodraethu, risg a rheoli. Mae rôl y pwyllgor yn sicrhau bod digon o sicrwydd ynghylch risg a rheolaeth lywodraethu ac felly yn rhoi mwy o hyder i bawb sy'n gyfrifol am lywodraethu bod y trefniadau hynny'n effeithiol.

CYFNOD YR ADRODDIAD

4. Mae'r adroddiad hwn yn cwmpasu gwaith y Pwyllgor am y cyfnod rhwng cyfarfod blynyddol y Cyngor ar 22 Mai 2025 a'r cyfarfod blynyddol ar 1 Mai 2026. Cynhaliwyd 6 cyfarfod o'r Pwyllgor yn ystod cyfnod dan sylw:

[22 Mai 2025](#)

[11 Medi 2025](#)

[9 Hydref 2025](#)

[13 Tachwedd 2025](#)

[15 Ionawr 2026](#)

[3 Chwefror 2026](#)

AELODAETH Y PWYLLGOR

5. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys 12 Cynghorydd ar sail cydbwysedd gwleidyddol, ynghyd a chwe 'aelod lleyg', sef person nad yw'n aelod o awdurdod lleol. Serch hynny, roedd nifer o seddi gwag ar y Pwyllgor yn ystod y flwyddyn.
6. Roedd presenoldeb yr aelodau yn y cyfarfodydd fel a ganlyn:

Cadeirydd (Aelod Lleyg)

	22/05/2025	11/09/2025	09/10/2025	13/11/2025	15/01/2026	03/02/2026
Carys Edwards	x	✓	✓	x	✓	✓

Is-gadeirydd (Aelod Lleyg)

	22/05/2025	11/09/2025	09/10/2025	13/11/2025	15/01/2026	03/02/2026
Rhys Parry	x	✓	✓	✓	✓	✓

Cynghorwyr

	22/05/2025	11/09/2025	09/10/2025	13/11/2025	15/01/2026	03/02/2026
Cyng. Elfed Wyn ap Elwyn	✓	✓	✓	x	✓	✓
Cyng. Menna Baines	x	✓	✓	x	✓	✓
Cyng. Meryl Roberts	✓	x	x	✓	✓	x
Cyng. Huw Rowlands	✓	x	✓	✓	✓	✓
Cyng. Elwyn Jones	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Cyng. Edgar Owen	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Cyng. Arwyn Herald Roberts	✓	✓	x	✓	✓	✓
Cyng. Richard Glyn Roberts	x	x	✓	✓	✓	x
Cyng. Angela Russell	✓	✓	✓	✓	✓	x
Cyng. Rob Triggs ¹	x					
Cyng. Dafydd Meurig	x	✓	x	x		
Cyng. Ioan Thomas	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Cyng. Wendy Cleaver			x	x	x	x
Cyng. Geraint Wyn Parry					✓	✓

¹ Bu farw Cyng. Rob Triggs ym mis Mai, 2025.

Lleyg

	22/05/2025	11/09/2025	09/10/2025	13/11/2025	15/01/2026	03/02/2026
Hywel Eifion Jones	✓	✓	x	✓	✓	✓
Dr Peter Barnes ²		✓	✓	✓	✓	✓
Dewi E Lewis ²		✓	✓	✓	✓	✓
Paul Millar Mills ²		✓	✓	✓	✓	✓

² Wedi eu penodi ar 3 Gorffennaf 2025.

SWYDDOGAETHAU'R PWYLLGOR

7. Yn unol â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 Rhan 6, Pennod 2 rhaid i Gyngor Gwynedd sefydlu pwyllgor llywodraethu ac archwilio gyda rhai swyddogaethau mandadol, ac mae ganddo hefyd yr hawl i gyflawni unrhyw swyddogaethau addas eraill.

---

8. Mae Cyfansoddiad Cyngor Gwynedd yn pennu'r canlynol fel swyddogaethau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:

Swyddogaeth na all fod yn gyfrifoldeb i'r Weithrediaeth

Y ddyletswydd i gymeradwyo datganiad awdurdod o'i gyfrifon, ei incwm, a'i wariant a'i fantolen neu ei gofnod o dderbyniadau a thaliadau (yn ôl fel y digwydd) yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014.

Swyddogaethau mandadol o dan fesur llywodraeth leol (Cymru) 2011

Mae'r pwyllgor yn gyfrifol am gyflawni'r swyddogaethau statudol canlynol o dan Adran 81 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 (fel y diwygiwyd) :

- (a) arolygu materion ariannol yr awdurdod a chraffu arnynt,
- (b) llunio adroddiadau a gwneud argymhellion mewn perthynas â materion ariannol yr awdurdod,
- (c) adolygu ac asesu trefniadau'r awdurdod ar gyfer rheoli risgiau, rheolaeth fewnol, asesu perfformiad a llywodraethu corfforaethol,
- (ch) llunio adroddiadau a gwneud argymhellion i'r awdurdod ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny,
- (d) adolygu ac asesu gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion mewn modd effeithiol
- (e) llunio adroddiadau a gwneud argymhellion mewn perthynas â gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion mewn modd effeithiol.
- (f) arolygu trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod, ac
- (g) adolygu'r datganiadau ariannol a lunnir gan yr awdurdod.
- (ng) Gweithredu swyddogaethau Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym Mhennod 1 o Ran 6 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (perfformiad prif gynghorau a'u llywodraethu).

Swyddogaethau Eraill

Bydd y pwyllgor hefyd yn gyfrifol am gyflawni'r swyddogaethau canlynol :-

- (i) hybu rheolaeth fewnol, gan sefydlu amserlen i adolygu rheolaeth, datblygu diwylliant sydd yn milwrio yn erbyn twyll ac adolygu gweithdrefnau cyllidol;
- (ii) canolbwyntio adnoddau archwilio'r Cyngor trwy gytuno ar gynlluniau archwilio a monitro darpariaeth archwilio;
- (iii) monitro perfformiad archwilio trwy sicrhau gwaith swyddogion o fewn amserlenni, sicrhau bod adroddiadau archwilio yn cael eu cyhoeddi yn brydlon ac yr ymatebir iddynt yn yr un modd, monitro cwblhau'r cyfrifon a sicrhau y gweithredir argymhellion archwilio;

(iv) ystyried sylwadau a phryderon am wasanaethau unigol ar lefel sirol, ar sail adroddiadau gan y swyddogion o'r Cyngor neu Archwilio Cymru a monitro ymateb a gweithrediad ar argymhellion neu ganfyddiadau'r adroddiadau.

GWAITH Y PWYLLGOR YN YSTOD 2025/26

Adolygu a chymeradwyo'r datganiadau ariannol a lunnir gan yr awdurdod

9. Yn y cyfarfod ar 22 Mai 2025, cymeradwyodd y Pwyllgor gyfrifon terfynol Harbyrau Gwynedd am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2025, oedd yn cwmpasu Cyfrif Incwm a Gwariant Refeniw 2024/25 yn ogystal â'r Ffurflen Flynyddol ar gyfer y Flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2025 (yn amodol ar archwiliad gan Archwilio Cymru).
10. Cyflwynwyd Datganiad o Gyfrifon drafft Cyngor Gwynedd yn amodol ar archwiliad 2024/25 i'r Pwyllgor yn y cyfarfod ar 11 Medi 2025. Nid oes gofyn statudol i aelodau etholedig gymeradwyo'r fersiwn drafft o'r Datganiad o Gyfrifon. Er hynny, ystyrir bod cyflwyno'r datganiad drafft i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio er gwybodaeth yn arfer da i'w ddilyn, ac yn gyfle i'r Aelodau holi swyddogion ariannol am y cynnwys ac arfogi eu hunain gyda gwybodaeth berthnasol er mwyn ystyried risgiau perthnasol, a materion eraill fydd yn destun archwiliad, yn eu cyd-destun. Yn ystod y drafodaeth bu'r Pwyllgor yn herio'r swyddogion Cyllid ar wahanol agweddau o'r cyfrifon, yn enwedig o ran sefyllfa gorwariant gwasanaethau, cynaliadwyedd cronfeydd wrth gefn, a chadernid y trefniadau ariannol.
11. Cyflwynwyd y Cyfrifon Terfynol am y Flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2025, ynghyd â'r archwiliad perthnasol, i gyfarfod y Pwyllgor ar 13 Tachwedd 2025. Ar ôl ystyried adroddiad Archwilio Cymru ar y cyfrifon (adroddiad "ISA 260"), penderfynodd y Pwyllgor:
  - Derbyn a chymeradwyo Adroddiad 'ISA 260' gan Archwilio Cymru ar gyfer Cyngor Gwynedd
  - Derbyn a chymeradwyo Datganiad o'r Cyfrifon 2024/25 (ôl-archwiliad)
  - Awdurdodi Cadeirydd neu Is-gadeirydd y Pwyllgor, ynghyd â Phennaeth y Gwasanaeth Cyllid, i ardystio'r Llythyr Cynrychiolaeth yn electroneg
  - Llongyfarch y swyddogion ar eu gwaith o sicrhau casgliad archwiliad diamod
  - Diolch i Archwilio Cymru am eu cydweithrediad a'u cefnogaeth broffesiynol.

Arolygu materion ariannol yr awdurdod, craffu arnynt, gan lunio adroddiadau a gwneud argymhellion

Cynllun Ariannol Tymor Canolig

12. Cyflwynwyd adroddiad gan yr Aelod Cabinet Cyllid ar y Cynllun Ariannol Tymor Canolig i'r Pwyllgor ar 9 Hydref 2025, mewn ymateb i'r heriau ariannol parhaus sy'n wynebu'r Cyngor. Pwrpas y cynllun yw gosod allan y rhagolygon am sefyllfa ariannol y Cyngor dros y tair blynedd ariannol nesaf, gan gyflwyno rhagdybiaethau allweddol ynghyd â chynigion i fynd i'r afael â'r bwch ariannol sylweddol sy'n wynebu'r Cyngor. Amlygwyd bod y Cynllun yn ddogfen fyw sy'n cael ei diweddarau'n rheolaidd wrth i wybodaeth newydd ddod i law, a bod unrhyw newidiadau'n cael eu cyflwyno i'r Cabinet i'w hystyried.
13. Adroddwyd fod y Cabinet wedi penderfynu parhau i gomisiynu'r Prif Weithredwr i arwain ar gyfres o fesurau a phecynnau gwaith er mwyn paratoi ar gyfer cyfarch y bwch ariannol sylweddol dros y blynyddoedd nesaf. Roedd y gwaith yn cynnwys ystyried opsiynau ar gyfer ariannu gwasanaethau, adnabod cyfleoedd arbedion ac effeithlonrwydd, a rhoi darlun cliriach o gynaliadwyedd ariannol y Cyngor yn y tymor canolig, er mwyn cefnogi penderfyniadau strategol mewn cyfnod ariannol heriol. Ategwyd y byddai'r cynllun yn parhau i gael ei adolygu wrth i ragolygon ariannu cenedlaethol a lleol esblygu.

14. Ar ôl herio'r swyddogion a'r Aelod Cabinet am gynnwys y Cynllun, yn enwedig ynghylch rhagdybiaethau ariannu, lefel y risgiau ariannol, a'r goblygiadau i wasanaethau statudol, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad, nodi'r risgiau perthnasol sy'n deillio o'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig, a chefnogi'r trefniadau llywodraethu a'r dull gweithredu a fabwysiadwyd gan y Cabinet.

Gwariant Refeniw

15. Mae'r Pwyllgor wedi derbyn adroddiadau rheolaidd ar sefyllfa ariannol yr awdurdod yn ystod 2025/26. Cyflwynwyd adroddiad Alldro Refeniw ar y Cyfrifon Terfynol 2024/25 i gyfarfod y Pwyllgor ar 22 Mai 2025 er mwyn galluogi'r Pwyllgor i dderbyn gwybodaeth, ystyried unrhyw risgiau sy'n deillio o'r gwir wariant ac incwm yn erbyn cyllideb 2024/25, a chraffu penderfyniadau'r Cabinet yng nghyswllt rheoli cyllidebau'r Cyngor a'i adrannau. Roedd yr adroddiad yn manylu ar wariant y Cyngor yn 2024/25, sefyllfa alldro tanwariant neu orwariant yr adrannau unigol, a'r rhesymau dros hynny. Diolchwyd am yr adroddiad a chydnabuwyd bod y cyfnod yn un heriol iawn i wasanaethau. Cafwyd trafodaeth eang lle mynegwyd pryder penodol am lefel gorwariant parhaus mewn gwasanaethau statudol, yn enwedig ym maes gofal, a'r goblygiadau hirdymor i gynaliadwyedd ariannol y Cyngor. Nododd y Pwyllgor fod derbyn adroddiadau parhaus ar y sefyllfa yn fuddiol, ond mynegwyd pryder bod risg sylweddol i'r gorwariant waethygu yn y tymor canolig a'r tymor hwy, yn enwedig yn sgil pwysau demograffig a galw cynyddol.

16. Yn ogystal ag ystyried y sefyllfa alldro ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, cynhaliwyd adolygiadau ffurfiol o sefyllfa'r gyllideb refeniw yn ystod 2025/26, gan gynnwys adolygiad diwedd Awst 2025 ac adolygiad diwedd Tachwedd 2025. Cyflwynwyd yr adroddiadau hyn i'r Pwyllgor yn y cyfarfodydd priodol er mwyn nodi'r sefyllfa ddiweddaraf, y risgiau ariannol perthnasol, a'r rhagolygon hyd ddiwedd y flwyddyn. Ar yr achlysuron hyn penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiadau, nodi'r sefyllfa a'r risgiau yng nghyswllt cyllidebau'r Cyngor a'i adrannau, a bu i'r Pwyllgor gyd-dynnu gyda'r argymhellion a gyflwynwyd gan y Cabinet ar gyfer ymdrin â'r gorwariant a ragwelwyd erbyn diwedd y flwyddyn ariannol, gan bwysleisio'r angen am fonitro parhaus a chamau lliniaru realistig.

17. Ymhlith y materion a godwyd yn ystod y trafodaethau hyn roedd yr angen i'r Cabinet barhau i herio amserlen a chynnydd y gwaith a gomisiynwyd gan y Prif Weithredwr er mwyn cael gwell dealltwriaeth o'r gorwariant parhaus ac eithriadol yn yr Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant. Tynnodd y Pwyllgor sylw at bwysigrwydd sicrhau bod y gwaith hwn yn ei le, ac yn ddigon cadarn, er mwyn cefnogi gosod cyllidebau realistig gan y Cabinet. Yn ystod 2025/26, mynychodd Cyfarwyddwr Statudol Gwasanaethau Cymdeithasol a Phennaeth yr Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant gyfarfodydd y Pwyllgor i roi cyd-destun ac eglurhad pellach ar y prif benawdau cyllidebol, gan fanylu ar y pwysau ariannol sylweddol sy'n wynebu'r gwasanaeth a'r camau sydd ar waith i liniaru'r risgiau hynny.

18. Nodwyd hefyd fod y defnydd parhaus o gronfeydd wrth gefn yn parhau i achosi pryder gan y Pwyllgor. Pwysleisiwyd, er bod cronfeydd wrth gefn yn chwarae rhan bwysig wrth reoli pwysau tymor byr ac ymateb i sefyllfaoedd eithriadol, fod angen sicrhau bod unrhyw ddefnydd ohonynt yn briodol, wedi'i dargedu, ac yn canolbwyntio ar ymateb i angen pendant, yn hytrach na chuddio problemau strwythurol hirdymor o fewn cyllidebau gwasanaethau.

Rhaglen Gyfalaf

19. Ar 22 Mai 2025, cyflwynwyd Adolygiad Diwedd Blwyddyn (sefyllfa 31 Mawrth 2025) Rhaglen Gyfalaf 2024/25 i'r Pwyllgor. Prif ddiben yr adroddiad oedd cyflwyno'r rhaglen gyfalaf diwygiedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, ynghyd â chymeradwyo'r ffynonellau ariannu perthnasol. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad, gan nodi'r sefyllfa a'r risgiau yng nghyswllt Rhaglen Gyfalaf y Cyngor, yn enwedig mewn perthynas â llithriadau amserlenni, dibyniaeth ar grantiau allanol, a chynaliadwyedd y rhaglen yn y tymor canolog.
20. Cyflwynwyd adroddiadau ar adolygiad diwedd Awst 2025 o'r Rhaglen Gyfalaf i'r Pwyllgor ar 9 Hydref 2025, ac ar adolygiad diwedd Tachwedd 2025 i'r cyfarfod ar 15 Ionawr 2026, er mwyn derbyn y wybodaeth ddiweddaraf, ystyried y risgiau sy'n gysylltiedig â'r Rhaglen Gyfalaf, a chraffu penderfyniadau'r Cabinet. Ar yr achlysuron hyn penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiadau, gan nodi'r sefyllfa a chefnogi'r trefniadau llywodraethu ar gyfer rheoli a monitro gwariant cyfalaf y Cyngor.

Rhaglen Arbedion

21. Ynghlwm â'r adolygiad o sefyllfa'r gyllideb refeniw, derbyniodd y Pwyllgor hefyd adroddiadau penodol yn ystod 2025/26 ar allu'r Cyngor i wireddu ei gynlluniau arbedion. Cyflwynwyd adroddiadau cynnydd ar wireddu cynlluniau arbedion i'r Pwyllgor yn y cyfarfodydd ar 9 Hydref 2025 a 15 Ionawr 2026, er mwyn galluogi'r Pwyllgor i ystyried y cynnydd a wnaed, adnabod risgiau cyffredinol sy'n deillio o unrhyw lithriadau, a chraffu penderfyniadau'r Cabinet yng nghyswllt Trosolwg yr Arbedion.
22. Awgrymodd y Pwyllgor barhau i ddatblygu ffyrdd cliriach a mwy defnyddiol o gyflwyno gwybodaeth am arbedion, gan bwysleisio gwerth gwahaniaethu'n glir rhwng y sefyllfa hanesyddol a'r sefyllfa ddiweddaraf, er mwyn gallu adnabod risgiau i'r sefyllfa gyfredol yn fwy effeithiol. Roedd y Pwyllgor yn cydnabod bod y rhan fwyaf o'r arbedion "haws" eisoes wedi'u gwireddu, ac felly bod yr arbedion sydd angen eu cyflawni yn y dyfodol agos yn fwy heriol. O ganlyniad, nodwyd yr angen i sicrhau bod amserlenni realistig ar gyfer gweithredu, a bod adrannau'n cael cyfle i gynllunio'n fwy strategol i'r tymor canolog a'r tymor hir. Er yr heriau hyn, cydnabuwyd bod y wybodaeth a gyflwynwyd yn fanwl ac wedi'i chyflwyno mewn modd dealladwy, gan gynorthwyo'r Pwyllgor yn ei rôl lywodraethu.
23. Oherwydd y bwlch ariannol sylweddol y mae'r Cyngor yn parhau i'w wynebu dros y blynyddoedd nesaf, bu'n angenrheidiol datblygu cynlluniau arbedion pellach ar gyfer blwyddyn ariannol 2026/27 ymlaen. Cyflwynwyd adroddiad gan Arweinydd y Cyngor i gyfarfod y Pwyllgor ar 3 Chwefror 2026, oedd yn cyflwyno cyfres o arbedion arfaethedig i gefnogi gosod cyllideb gytbwys ar gyfer y flwyddyn ariannol nesaf. Gofynnwyd i'r Pwyllgor ystyried priodoldeb y broses o adnabod yr arbedion, a chyflwyno sylwadau i'r Cabinet eu hystyried cyn dod i benderfyniad yn y cyfarfod ar 10 Chwefror 2026. Roedd y Pwyllgor yn glir nad ei rôl oedd mynegi barn ar faint yr arbedion na rhinweddau'r cynigion unigol, ond yn hytrach sicrhau bod y Cabinet yn glir o'r ffeithiau, y risgiau a'r goblygiadau sy'n gysylltiedig â'r cynigion, fel bod unrhyw benderfyniad yn seiliedig ar wybodaeth gadarn. Penderfynodd y
Pwyllgor:

- Bod camau rhesymol, o dan amgylchiadau ariannol heriol, wedi'u cymryd i lunio'r Cynllun Arbedion
- Bod yr arbedion a gynnigwyd yn rhesymol ac, ar y cyfan, yn gyraeddadwy
- Bod y risgiau a'r goblygiadau sy'n deillio o'r penderfyniadau'n glir
- Bod yr adroddiad yn ddigonol i alluogi'r Cabinet i wneud penderfyniad gwybodus

- Cyflwyno sylwadau'r drafodaeth i'r Cabinet eu hystyried wrth drafod a chymeradwyo'r Cynllun Arbedion yn cyfarfod ar 10 Chwefror 2026
- Croesawu'r cyfle i fynychu gweithdai rhannu gwybodaeth fel rhan o'r broses graffu.

24. Yn ogystal â hynny, gofynnodd y Pwyllgor i'r Cabinet ystyried adolygu trefniadau ymgynghori cyhoeddus yn y dyfodol, er mwyn rhoi cyfle i drigolion fynegi barn ar lefelau treth a'r pwysau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor, yn ogystal ag annog rhagor o ymdrech i resymoli gwasanaethau a nodi cyfleoedd pellach ar gyfer effeithlonrwydd, lle y bo'n briodol.

Rheolaeth Trysorlys

25. Yn unol â threfniadau llywodraethu da â gofynion statudol, mae'r Pwyllgor wedi derbyn diweddariadau rheolaidd ar weithgareddau Rheolaeth Trysorlys y Cyngor yn ystod 2025/26. Ar ôl derbyn diweddariad chwarterol ar 22 Mai 2025, cyflwynwyd adroddiad i gyfarfod y Pwyllgor ar 11 Medi 2025 ar wir ganlyniadau Rheolaeth Trysorlys y Cyngor 2024/25, yn erbyn y Strategaeth Rheolaeth Trysorlys a gymeradwywyd gan y Cyngor Llawn ym Mawrth 2024. Yn dilyn hynny, cyflwynwyd diweddariad chwarterol Rheolaeth Trysorlys i'r Pwyllgor yn y cyfarfod ar 9 Hydref 2025, ynghyd ag adolygiad canol blwyddyn Rheolaeth Trysorlys 2025/26 i gyfarfod 13 Tachwedd 2025. Pwrpas yr adroddiadau hyn oedd diweddarau'r Pwyllgor ar weithgarwch gwirioneddol Rheolaeth Trysorlys y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol gyfredol, a rhoi sicrwydd bod y trefniadau'n parhau i gydymffurfio â Chod Ymarfer CIPFA.

Gosod Cyllideb

26. Wrth agosáu at ddiwedd blwyddyn ariannol 2025/26, bu'r Pwyllgor yn ystyried adroddiad ar Gyllideb 2026/27 yn y cyfarfod ar 3 Chwefror 2026, er mwyn craffu ar y wybodaeth cyn i'r Cabinet argymhell cyllideb 2026/27 i'r Cyngor Llawn. Rôl y Pwyllgor yn y cyd-destun hwn oedd craffu ar y wybodaeth a gyflwynwyd, gan sicrhau bod y Cabinet a'r Cyngor Llawn yn glir o'r ffeithiau, y rhagdybiaethau ariannol a'r risgiau cysylltiedig, fel bod unrhyw benderfyniad yn seiliedig ar wybodaeth gadarn. I gynorthwyo'r gwaith hwn, cafodd Aelodau Etholedig ac Aelodau Lleyg y Pwyllgor gyfle i fynychu sesiwn frifio ar y sefyllfa ariannol gan y Prif Weithredwr a'r Pennaeth Cyllid yn ystod diwedd Ionawr 2026.

27. Ar ôl ystyried yr adroddiad a'i atodiadau, penderfyniad y Pwyllgor oedd derbyn yr adroddiad, nodi'r cynnwys, derbyn priodoldeb ariannol y cynigion a'r risgiau perthnasol, a chyflwyno sylwadau o'r drafodaeth i'r Cabinet eu hystyried wrth drafod a chymeradwyo Cyllideb 2026/27 yn y cyfarfod ar 10 Chwefror 2026.

28. Hefyd yn y cyfarfod ar 3 Chwefror 2026, bu'r Pwyllgor yn ystyried Strategaeth Gyfalaf 2026/27 (yn cynnwys y Strategaethau Buddsoddi a Benthg), er mwyn nodi ac ystyried unrhyw risgiau sy'n deillio o'r strategaeth cyn ei chyflwyno i'r Cyngor Llawn. Nodwyd bod y cyflwyniad a dderbyniodd aelodau'r Pwyllgor gan Arlingclose, ymgynghorwyr Rheolaeth Trysorlys y Cyngor, yn hynod ddefnyddiol wrth gefnogi dealltwriaeth yr Aelodau o'r strategaeth. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad, nodi'r wybodaeth a'r risgiau perthnasol, a chefnogi bwriad yr Aelod Cabinet Cyllid i gyflwyno'r Strategaeth Gyfalaf i'r Cyngor Llawn i'w chymeradwyo ym Mawrth 2026.

Hybu rheolaeth fewnol; Adolygu ac asesu trefniadau'r awdurdod ar gyfer rheoli risgiau, rheolaeth fewnol, asesu perfformiad a llywodraethu corfforaethol, gan lunio adroddiadau a gwneud argymhellion

Adroddiadau Archwilio Mewnol

29. Pwrpas Gwasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor ydi “Rhoi hyder i’r dinesydd a’r Cyngor ar amgylchedd rheoli a threfniadau llywodraethu'r Cyngor drwy adrodd yn annibynnol ac yn wrthrychol i’r Pennaeth Cyllid a’r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Mae archwilio mewnol yn cryfhau gallu’r sefydliad i greu, diogelu a chynnal gwerth drwy ddarparu sicrwydd, cyngor, mewnwelediad a rhagwelediad annibynnol, gwrthrychol ac ar sail risg i’r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a’r Rheolwyr”.
30. Mae adroddiadau archwilio mewnol yn arf pwysig felly i alluogi’r Pwyllgor i gyflawni ei swyddogaeth o adolygu ac asesu trefniadau'r awdurdod ar gyfer rheoli risgiau a rheolaeth fewnol.
31. Mae mwyafrif adroddiad Archwilio Mewnol yn gosod canlyniad y gwaith i un o bedwar categori o lefel sicrwydd, fel dangosir yn y tabl isod:

LEFEL SICRWYDD	UCHEL	Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle i gyflawni amcanion.
	DIGONOL	Mae rheolaethau mewn lle i gyflawni amcanion ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau i liniaru’r risgiau ymhellach.
	CYFYNGEDIG	Er bod rheolaethau mewn lle, mae angen gwella cydymffurfiaeth â’r rheolaethau a/neu gyflwyno rheolaethau newydd i leihau’r risgiau mae’r gwasanaeth yn agored iddynt.
	DIM SICRWYDD	Ystyrir bod y rheolaethau mewn lle yn annigonol gyda methiant i gyflawni amcanion.

32. Cyflwynwyd Adroddiad Blynyddol Pennaeth Archwilio Mewnol 2024/25 i gyfarfod y Pwyllgor ar 22 Mai 2025. Ar sail gwaith Archwilio Mewnol a gwblhawyd yn ystod 2024/25, roedd y Rheolwr Archwilio o’r farn bod fframwaith rheolaeth fewnol Cyngor Gwynedd yn gweithredu ar lefel sicrwydd rhesymol, o ran digonolrwydd ac effeithiolrwydd cyffredinol trefniadau llywodraethu’r Awdurdod, rheoli risg a rheolaeth fewnol.
33. Mae’r Pwyllgor wedi derbyn diweddariadau rheolaidd ar waith Archwilio Mewnol yn ystod 2025/26. Cyflwynwyd adroddiad i’r Pwyllgor ar 11 Medi 2025, yn rhoi diweddariad ar waith Archwilio Mewnol am y cyfnod cynnar o’r flwyddyn ariannol. Amlygwyd bod nifer sylweddol o archwiliadau wedi’u cwblhau o dan Gynllun Gweithredol 2025/26, gyda’r canlyniadau’n dangos cymysgedd o lefelau sicrwydd.
34. Cyflwynwyd adroddiad pellach i’r Pwyllgor ar 9 Hydref 2025 yn diweddarau’r Aelodau ar waith Archwilio Mewnol am y cyfnod hyd ddiwedd Medi 2025. Nodwyd bod cynnydd da wedi’i wneud o ran cwblhau archwiliadau, gyda rhai yn derbyn lefelau “sicrwydd uchel” a “sicrwydd digonol”, ond hefyd

nifer o achosion ble nodwyd “sicrwydd cyfyngedig”, yn enwedig mewn meysydd gwasanaeth sensitif megis gofal preswyl a gwasanaethau cefnogol.

35. Cyflwynwyd adroddiad ychwanegol i gyfarfod y Pwyllgor ar 3 Chwefror 2026, yn cwmpasu gwaith Archwilio Mewnol hyd 25 Ionawr 2026. Amlygwyd bod nifer sylweddol o archwiliadau cynllun gweithredol 2025/26 wedi eu cwblhau, gyda’r canlyniadau’n adlewyrchu heriau parhaus mewn cydymffurfiaeth â phrosesau, yn hytrach nag absenoldeb trefniadau rheoli ffurfiol.
36. Rhoddwyd sylw manwl i’r holl adroddiadau hyn gan y Pwyllgor. Lle nodwyd lefel sicrwydd cyfyngedig, gwnaethpwyd cais am wybodaeth ddilynol, eglurhad pellach ac amserlenni gweithredu priodol, er mwyn galluogi’r Pwyllgor i gyflawni ei ddyletswyddau llywodraethu a sicrhau bod camau gwella priodol yn cael eu cymryd gan yr Adrannau perthnasol.
37. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn gynnwys yr adroddiadau Archwilio Mewnol, nodi’r wybodaeth a gyflwynwyd, a phwysleisio’r angen am gynnydd mesuradwy yn y meysydd ble nodwyd gwendidau parhaus. Tynnwyd sylw at werth galw materion penodol gerbron y Gweithgor Gwella Rheolaethau lle bo’n briodol.
38. Yn ystod cyfarfod 3 Chwefror 2026, cafwyd trafodaeth fanwl ar sefyllfa gwasanaethau gofal preswyl, gyda mewnbwn gan swyddogion perthnasol, yn cynnwys y Pennaeth Gwasanaeth a Chyfarwyddwyr Corfforaethol. Ymhlith y materion a godwyd gan Aelodau roedd:
  - Yr angen i sicrhau cyllidebau digonol a rheolaeth well dros wariant.
  - Pryderon ynghylch gwendidau gweinyddol a chydymffurfiaeth reolaethol o fewn rhai darpariaethau.
  - Yr angen am ddata rheolaethol dibynadwy i fonitro perfformiad a gwariant.
  - Sicrhau bod llwyddiant gwelliant yn cael ei fesur ac yn weladwy dros amser.
  - Y gofyn am adroddiadau dilynol clir ar gynnydd a chanlyniadau.
39. Penderfynwyd derbyn a nodi’r cynnydd hyd yma, cefnogi’r camau gweithredu a gytunwyd gan y gwasanaethau perthnasol, a chadarnhau bod angen diweddariad pellach yn ystod y flwyddyn ganlynol er mwyn rhoi sicrwydd bod gwelliannau’n cael eu gwreiddio a bod y risgiau a nodwyd gan Archwilio Mewnol yn cael eu lliniaru’n effeithiol.

Adroddiadau Archwilwyr Allanol

40. Cyflwynwyd adolygiad o’r Cynllun Dirprwyo i’r Pwyllgor yn ystod ei gyfarfod ar 11 Medi 2025, gyda’r bwriad o ystyried a chefnogi diwygiadau arfaethedig i’r trefniadau dirprwyo i swyddogion mewn perthynas â chaffael a gwaredu eiddo. Trafododd y Pwyllgor y newidiadau arfaethedig, gan ystyried y goblygiadau llywodraethu a’r angen am gydbwysedd priodol rhwng hyblygrwydd gweithredol a threfniadau goruchwylio. Roedd y Pwyllgor yn fodlon cefnogi’r diwygiadau a chytunodd i’w hargymell i’r Cyngor Llawn i’w cymeradwyo, gan nodi bod y newidiadau’n cryfhau eglurder a chydymffurfiaeth o fewn y Cynllun Dirprwyo.
41. Ar 22 Mai 2025, cyflwynodd Archwilio Cymru adroddiadau i’r Pwyllgor yn rhan o’i waith archwilio allanol. Roedd yr adroddiadau hyn yn cynnwys adroddiadau cenedlaethol yn ymwneud â defnydd effeithiol o adnoddau a threfniadau llywodraethu, ynghyd ag adroddiadau oedd yn berthnasol i Gyngor

Gwynedd. Cyflwynwyd ymatebion rheolwyr oedd yn amlinellu'r camau y mae'r Cyngor yn bwriadu eu cymryd i ymateb i'r argymhellion, ac roedd y Pwyllgor yn fodlon gyda chynnwys yr ymatebion hyn.

42. Cyflwynwyd diweddariad ar Fenter Twyll Cenedlaethol 2024-25 i'r Pwyllgor yng nghyfarfod ar 13 Tachwedd 2025, gan amlinellu cynnwys yr ymarfer a'r trefniadau sydd mewn lle i adnabod ac atal twyll. Ystyriodd y Pwyllgor yr wybodaeth a gyflwynwyd, cynnig sylwadau ar y dull gweithredu a'r canfyddiadau cychwynnol, ac roedd yn fodlon derbyn yr adroddiad. Nodwyd bod y Fenter yn chwarae rôl bwysig wrth gryfhau trefniadau llywodraethu, rheolaeth ariannol a sicrwydd y Cyngor, a chytunodd y Pwyllgor i gadw goruchwyliaeth briodol dros unrhyw gamau dilynol sy'n deillio o'r gwaith.
43. Yn ystod 2025/26, ystyriodd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio nifer o faterion yn ymwneud â Threth Cyngor fel rhan o'i rôl sicrwydd dros reolaeth ariannol a refeniw'r Cyngor. Yn y cyfarfod ar 13 Tachwedd 2025, cyflwynwyd adroddiad ar Gyfraddau Casglu Treth Cyngor, gan ddarparu trosolwg o berfformiad presennol y trefniadau casglu a'r ffactorau sy'n dylanwadu arnynt. Ystyriodd y Pwyllgor gynnwys yr adroddiad, gan nodi'r heriau a'r risgiau perthnasol, a chyflwynodd sylwadau lle bo angen, gan amlygu ei gefnogaeth i'r trefniadau gweithredol a'r camau sydd mewn lle gan yr adran.
44. Yn ogystal, yn ystod cyfarfod y Pwyllgor ar 15 Ionawr 2026, cyflwynwyd Polisi Lleihau Treth Cyngor o dan Adran 13A(1)(c) o Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1992, gan roi trosolwg o'r sefyllfa bresennol a'r risgiau perthnasol sy'n deillio o gynnwys y Polisi. Ystyriodd y Pwyllgor y penderfyniad a wnaed gan y Cabinet, gan drafod y goblygiadau ariannol a llywodraethu, a nododd briodoldeb y trefniadau, gan ddarparu goruchwyliaeth briodol fel rhan o'i rôl sicrwydd mewn perthynas â phenderfyniadau cyllidol y Cyngor.
45. Cyflwynwyd canfyddiadau archwiliad y Comisiynydd Gwybodaeth (ICO) i drefniadau'r Cyngor mewn perthynas ag ymateb i geisiadau o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 a Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol i'r Pwyllgor yn ystod ei gyfarfod ar 22 Mai 2025, gan ddarparu trosolwg o'r canfyddiadau a'r meysydd i'w gwella. Ystyriodd y Pwyllgor gynnwys yr adroddiad, gan nodi'r goblygiadau llywodraethu a'r angen am drefniadau cadarn i sicrhau cydymffurfiaeth â gofynion statudol. Roedd y Pwyllgor yn fodlon derbyn yr adroddiad ac yn cydnabod pwysigrwydd gweithredu'r camau priodol i gryfhau trefniadau ymateb, tryloywder a rheoli gwybodaeth y Cyngor.
46. Yn ystod y flwyddyn, derbyniodd y Pwyllgor hefyd adroddiadau penodol gan Archwilio Cymru mewn perthynas â chyflawni dyletswyddau statudol a threfniadau llywodraethu'r Cyngor, gan gynnwys adroddiadau oedd yn archwilio sut mae'r Cyngor yn cynllunio ac yn asesu cynaliadwyedd ei weithgarwch a'i flaenoriaethau strategol. Ystyriodd y Pwyllgor gynnwys yr adroddiadau, ynghyd â'r ymatebion sefydliadol, a nodwyd bod y camau gweithredu arfaethedig yn briodol ac yn gyson â blaenoriaethau'r Cyngor.
47. Ar 11 Medi 2025, cyflwynwyd i'r Pwyllgor adroddiad Arolygiadau allanol perthnasol, yn cynnwys gwaith arolygu ar wasanaethau penodol. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad ar ganfyddiadau ac argymhellion yr arolygiad, gan nodi'r gwaith cadarnhaol a wnaed gan y gwasanaethau dan sylw. Lle bo'n briodol, awgrymwyd y dylid datblygu'r data a gyflwynir yn y dyfodol er mwyn cryfhau'r dystiolaeth perfformiad, gan gynnwys ystyriaeth o feysydd megis y ddarpariaeth Gymraeg.

48. Cyflwynwyd adroddiadau pellach gan Archwilio Cymru i'r Pwyllgor yn ystod 2025/26 yn ymwneud â gofal, gweithio mewn partneriaeth a gwasanaethau iechyd a chymdeithasol, gan gynnwys gwaith ar y cyd ar lefel ranbarthol. Nodwyd bod y Cyngor yn chwarae rhan weithredol mewn trefniadau rhanbarthol, a bod llawer o'r canfyddiadau'n cyd-fynd â blaenoriaethau corfforaethol Cyngor Gwynedd. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn cynnwys yr adroddiadau a gofyn am ddiweddariadau pellach ar gynnydd yn erbyn argymhellion lle bo hynny'n briodol.
49. Wrth gyfarfod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 3 Chwefror 2026, ystyriodd y Pwyllgor fater capasiti ac ansawdd Archwilio Mewnol fel rhan o'i rôl darparu sicrwydd annibynnol. Codwyd pryderon ynghylch gallu'r Uned Archwilio Mewnol i gwrdd â disgwyliadau'r Cyngor, ac ystyriwyd adroddiad gan y Pennaeth Cyllid a oedd yn amlinellu'r sefyllfa a'r risgiau posibl. Rhoddodd y Pwyllgor bwyslais ar yr angen i sicrhau bod gwaith Archwilio Mewnol yn parhau i fod o safon uchel, a chytunodd i gadw'r sefyllfa dan oruchwyliaeth barhaus er mwyn sicrhau bod trefniadau llywodraethu a rheoli risg y Cyngor yn parhau'n gadarn.
50. Yn y cyfarfod ar 15 Ionawr 2026, ystyriodd y Pwyllgor adroddiadau Archwilio Cymru ar gynaliadwyedd ariannol, gan gynnwys adroddiadau cenedlaethol a lleol oedd yn asesu gallu awdurdodau lleol i ymateb i bwysau ariannol tymor canolig a thymor hir. Cyflwynwyd ymateb y Cyngor i'r argymhellion, gan gynnwys cynllun gweithredu. Yn ystod y drafodaeth, nodwyd ymhlith materion eraill:
- Bod angen datblygu'r cynllun gweithredu ymhellach dros amser, gan gydnabod mai cychwyn y broses oedd y camau cychwynol.
  - Y posibilrwydd o dreialu dulliau newydd o gyllidebu, megis cyllidebu di-sylfaen, i gefnogi trawsnewid gwasanaethau.
  - Bod yr adroddiadau'n ystyried y darlun strategol ehangach o gynaliadwyedd ariannol llywodraeth leol.
  - Bod sefyllfa cronfeydd wrth gefn y Cyngor yn cael ei derbyn, ond eu bod i'w defnyddio at ddibenion penodol, ac nid i gysgodi problemau strwythurol.
51. Cafodd hyfforddiant ei ddarparu i'r Pwyllgor ar y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (Global Internal Audit Standards) ar 29 Ionawr, 2026.
52. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiadau cenedlaethol a lleol a nodi ymateb y Cyngor i'r argymhellion a gyflwynwyd, gan bwysleisio'r angen am fonitro cynnydd a rhoi sicrwydd bod y camau gweithredu'n cael eu gweithredu'n effeithiol.
53. Wrth gyfarfod ar 15 Ionawr 2026, ystyriodd y Pwyllgor y Cynllun Ymateb i Adroddiad "Cyfiawnder Trwy Ein Dewrder". Bu'r Pwyllgor yn craffu ar y trefniadau a gynnigwyd er mwyn ymateb i ganfyddiadau ac argymhellion yr adroddiad, gan ystyried y goblygiadau llywodraethu, atebolrwydd a chydraddoldeb. Darparwyd sicrwydd bod camau priodol wedi'u nodi, gyda mecanweithiau monitro mewn lle, a chytunodd y Pwyllgor i gadw goruchwyliaeth barhaus dros weithredu'r cynllun ymateb fel rhan o'i rôl sicrwydd annibynnol.
54. Cyflwynwyd Crynodeb Archwilio Blynyddol i'r Pwyllgor yn ystod 2025/26, oedd yn amlinellu'r gwaith a gwblhawyd gan Archwilio Cymru ers y Crynodeb Archwilio Blynyddol blaenorol. Nodwyd bod y crynodeb hwn yn rhan o ddyletswyddau statudol Archwilydd Cyffredinol Cymru, ac roedd y Pwyllgor yn fodlon bod yr adroddiad yn rhoi trosolwg clir a defnyddiol o'r gwaith archwilio allanol perthnasol i

55. Cyflwynwyd adroddiad Archwilio Cymru “Llety dros dro – argyfwng hirdymor?” i’r Pwyllgor yn ystod cyfarfod 3 Chwefror 2026, gan roi trosolwg o’r canfyddiadau a’r heriau cynyddol sy’n wynebu awdurdodau lleol mewn perthynas â darpariaeth llety dros dro. Nodwyd bod yr adroddiad hwn yn rhan o waith archwilio cenedlaethol Archwilio Cymru, ac roedd y Pwyllgor yn cydnabod ei berthnasedd i drefniadau llywodraethu a rheoli risg y Cyngor. Roedd y Pwyllgor yn fodlon bod yr adroddiad yn tynnu sylw at oblygiadau ariannol a strategol hirdymor pwysig, a nododd bwysigrwydd cadw goruchwyliaeth briodol dros ymateb y Cyngor i’r materion a nodwyd.
56. Yng nghyfarfod Ionawr 15, 2026 cyflwynwyd Adroddiad Arolygiadau Estyn ac Arolygiaeth Gofal Cymru, gan ddarparu trosolwg o ganfyddiadau arolygiadau diweddar a’u goblygiadau i wasanaethau’r Cyngor. Nodwyd bod yr adroddiad yn cefnogi rôl sicrwydd y Pwyllgor drwy dynnu sylw at feysydd o gryfder a meysydd i’w gwella, ac roedd y Pwyllgor yn fodlon bod y wybodaeth a gyflwynwyd yn berthnasol ac yn ddefnyddiol i lywio trefniadau llywodraethu a goruchwyliaeth. Derbyniodd y Pwyllgor yr adroddiad, gan nodi’r canfyddiadau a’r camau priodol a nodwyd mewn ymateb i’r arolygiadau.

Datganiad Llywodraethu Blynyddol

57. Un o orchwylion blynyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yw adolygu a chymeradwyo’r Datganiad Llywodraethu Blynyddol drafft. Er nad yw’r Datganiad yn rhan o’r cyfrifon ffurfiol, mae’n ddogfen statudol sy’n ofynnol i’w chyhoeddi ochr yn ochr â’r cyfrifon. Yn unol â Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) a Chod Ymarfer CIPFA, rhaid i bob Awdurdod Lleol sicrhau bod datganiad o reolaeth fewnol briodol yn ei le. Y Prif Weithredwr ac Arweinydd y Cyngor sy’n arwyddo’r Datganiad, ond mae angen cymeradwyaeth gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, sydd â rôl allweddol yn herio a gwirio ei gynnwys.
58. Cyflwynwyd Datganiad Llywodraethu Blynyddol Cyngor Gwynedd ar gyfer 2024/25 i’r Pwyllgor ar 11 Medi 2025. Bu’r Pwyllgor yn ystyried ac yn herio cynnwys y Datganiad, gan wneud arsylwadau ar lefelau a sgoriau risg penodol, yn enwedig y meysydd oedd yn parhau i gael eu nodi fel risgiau uchel neu risgiau canolig. Yn dilyn y drafodaeth, ac ar ôl ystyried yr eglurhad gan swyddogion, penderfynodd y Pwyllgor gymeradwyo’r Datganiad ac argymhell bod Arweinydd y Cyngor a Phrif Weithredwr y Cyngor yn ei arwyddo.
59. Wrth symud ymlaen, nododd y Pwyllgor yr angen i barhau i ddatblygu’r Datganiad Llywodraethu Blynyddol fel dogfen sy’n fwy hygyrch ac eglur i drigolion. Er bod y Datganiad yn cydymffurfio â chanllawiau CIPFA, awgrymwyd ystyried adolygu’r cwestiynau a’r strwythur, a hefyd y posibilrwydd o gryfhau’r cysylltiad rhwng y Datganiad a Hunanasesiad Blynyddol Cyngor Gwynedd, er mwyn osgoi dyblygu gwaith a sicrhau naratif mwy cydlynol ynghylch llywodraethu, risg a gwelliant parhaus.

Gweithgor Gwella Rheolaethau

60. Cynhaliwyd cyfarfod o’r Gweithgor Gwella Rheolaethau yn ystod 2025/26, gyda phwyslais ar gryfhau trefniadau rheoli a chydymffurfiaeth mewn meysydd gwasanaeth risg uchel. Roedd Cadeirydd y

Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, Carys Edwards, a'r Is-gadeirydd, Rhys Parry, ynghyd ag Aelodau Etholedig perthnasol, swyddogion Archwilio Mewnol a swyddogion o'r Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant, yn bresennol. Galwyd y materion gerbron y Gweithgor yn dilyn penderfyniadau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i gael sicrwydd pellach ynghylch gweithrediad argymhellion archwilio mewnol, yn enwedig mewn perthynas â darpariaeth ofal preswyl.

61. Adroddwyd yn ôl i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fod y trafodaethau wedi bod yn fuddiol, gan roi cyfle i swyddogion a rheolwyr gwasanaethau ymateb yn agored ac yn adeiladol i'r canfyddiadau archwilio. Nodwyd pryder parhaus ynghylch dibyniaeth ar staff asiantaeth a'r goblygiadau costus, a chytunwyd bod angen parhau i archwilio opsiynau i gryfhau trefniadau recriwtio a chadw staff o fewn trefniadau cyflogaeth y Cyngor, er mwyn lleihau costau a gwella sefydlogrwydd. Roedd y Pwyllgor o'r farn bod rôl y Gweithgor Gwella Rheolaethau yn parhau'n werthfawr, a gwnaed awgrym i barhau i atgyfeirio materion perthnasol at y Pwyllgor Craffu Gofal, yn ogystal â sicrhau bod adroddiadau'r Gweithgor yn cynnwys crynodeb clir o'r materion allweddol a'r camau gweithredu cytunedig, er mwyn hwyluso goruchwyliaeth effeithiol yn y dyfodol.

Cyd Bwyllgor Corfforedig y Gogledd – Sefydlu Is Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

62. Ar 9 Hydref 2025, cyflwynwyd adroddiad gan y Pennaeth Gwasanaethau Democratiaeth i'r Pwyllgor, gyda'r argymhelliad fod y Pwyllgor yn enwebu un Cynghorydd i wasanaethu ar Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd, ac un Cynghorydd i weithredu fel dirprwy ar gyfer yr aelod hwnnw. Gofynnwyd i'r Pwyllgor hefyd benderfynu a oedd yn dymuno enwebu Aelod Lleyg i wasanaethu ar yr Is-bwyllgor perthnasol.
63. Penderfyniad y Pwyllgor oedd enwebu'r Cynghorydd Ioan Thomas i wasanaethu ar Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd, ac enwebu'r Cynghorydd Richard Glyn Roberts i weithredu fel dirprwy. Yn ogystal, penderfynwyd enwebu Carys Edwards, Cadeirydd Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyngor Gwynedd, i'w hystyried i wasanaethu ar Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd fel Aelod Lleyg.

I adolygu ac asesu gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion mewn modd effeithiol, gan lunio adroddiadau a gwneud argymhellion

64. Cyflwynwyd Adroddiad Blynyddol Cwynion a Gwella Gwasanaeth 2024/25 i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystod cyfarfod Medi 11 2025, er mwyn diweddarau'r Pwyllgor ar drefniadau'r Cyngor ar gyfer ymdrin â chwynion, ynghyd â chynnwys Llythyr Blynyddol Ombwdsman Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru.
65. Atgoffwyd yr Aelodau fod gan y Pwyllgor ddyletswydd statudol i sicrhau bod gan y Cyngor drefniadau effeithiol ar gyfer ymdrin â chwynion, a bod y trefniadau hyn yn cael eu hadolygu'n rheolaidd. Nodwyd nad oedd unrhyw newidiadau sylfaenol wedi'u gwneud i'r Polisi Pryderon a Chwynion yn ystod y flwyddyn, ac felly bod y trefniadau'n parhau i weithredu o fewn y fframwaith a fabwysiadwyd gan y Cyngor.
66. Cyfeiriwyd at y Llythyr Blynyddol gan yr Ombwdsman, a'r sylwadau a'r argymhellion a wnaethpwyd ynddo ynghylch perfformiad y Cyngor o ran ymdrin â chwynion. Nodwyd yn benodol yr anogaeth i'r Cyngor, a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ddefnyddio'r data cwynion yn fwy effeithiol er mwyn

deall tueddiadau, adnabod patrymau, a gwerthuso pa mor dda y mae dulliau ymdrin â chwynion wedi'u gwreiddio ar draws gwasanaethau'r Awdurdod.

67. Ar ôl trafodaeth ar gynnwys yr adroddiad, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr Adroddiad Blynyddol Cwynion a Gwella Gwasanaeth, gan nodi'r wybodaeth a gyflwynwyd a chydabod pwysigrwydd parhau i fonitro'r trefniadau, er mwyn sicrhau bod dysgu o gwynion yn cael ei ddefnyddio i wella gwasanaethau'r Cyngor a chryfhau ymddiriedaeth y cyhoedd.

Arolygu a monitro trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod

Rhaglen Waith Archwilio Mewnol

68. Cyflwynwyd fersiwn ddiwygiedig o Siarter Archwilio Mewnol i gyfarfod y Pwyllgor ar 22 Mai 2025. Yn unol â gofynion Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (Global Internal Audit Standards), a ddaeth i rym yn y sector gyhoeddus o 1 Ebrill 2025, rhaid llunio Siarter Archwilio Mewnol sy'n adlewyrchu'r safonau newydd a'r Cod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol. Cyfrifoldeb y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yw adolygu a chymeradwyo'r Siarter yn flynyddol fel rhan o'i rôl oruchwylio.
69. Tynnwyd sylw at y newidiadau sylweddol a wnaed i'r Siarter Archwilio Mewnol er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth lawn â Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang, gan gynnwys egluro mandad y gwasanaeth, cryfhau trefniadau annibyniaeth ac atebolrwydd, a sicrhau bod y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn alinio'n gliriach â blaenoriaethau strategol a risgiau corfforaethol y Cyngor. Nodwyd hefyd fod pwrpas y Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi parhau i ehangu, gan gynnwys pwyslais cynyddol ar sicrwydd, cynghori a chefnogi gwelliant.
70. Ar ôl ystyried yr adroddiad a'r goblygiadau llywodraethu, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad a chymeradwyo'r Siarter Archwilio Mewnol wedi'i diwygio. Derbyniwyd a chymeradwywyd cynnwys y Mandad a'r Siarter Archwilio Mewnol, eu mabwysiadu'n ffurfiol, a mynegi cefnogaeth y Pwyllgor i Archwilio Mewnol wrth gyflawni ei swyddogaethau yng nghyfarfod 3 Chwefror, 2026.
71. Yn yr un cyfarfod, cymeradwyodd y Pwyllgor Strategaeth Archwilio Fewnol a'r Cynllun Archwilio Blynyddol ar gyfer 2026/27, a gafodd eu llunio ar sail asesiad risg corfforaethol y Cyngor, y blaenoriaethau strategol a'r adnoddau archwilio mewnol oedd ar gael, er mwyn sicrhau defnydd effeithiol ac effeithlon o'r adnoddau hynny.
72. Derbyniodd y Pwyllgor ddiweddariadau rheolaidd ar gynnydd Cynllun Archwilio Blynyddol 2025/26 yn ystod y flwyddyn, gan gynnwys mewn cyfarfodydd ar 9 Hydref 2025 a Chwefror 2026. Cyfeiriwyd at statws y gwaith archwilio, lefel cwblhau'r cynllun, a'r amser a dreuliyd ar bob archwiliad. Cymeradwyodd y Pwyllgor addasiadau priodol i'r Cynllun Archwilio, er mwyn adlewyrchu'r adnoddau oedd ar gael i'r gwasanaeth ac i sicrhau bod y gwaith yn parhau i ganolbwyntio ar y meysydd risg uchaf i'r Cyngor.

Rhaglen Waith Archwilio Cymru

73. Cyflwynwyd Cynllun Archwilio Manwl 2025 gan Archwilio Cymru i gyfarfod y Pwyllgor ar 11 Medi 2025. Roedd y Cynllun yn nodi'r gwaith yr oedd yr archwilwyr yn bwriadu ei wneud er mwyn cyflawni eu cyfrifoldebau statudol fel archwilwyr allanol y Cyngor, yn unol â'u rôl o dan God Ymarfer Archwilio Cymru. Nodwyd y byddai'r archwiliad o'r datganiadau ariannol yn canolbwyntio ar risgiau allweddol y Cyngor a meysydd blaenoriaeth benodol, tra byddai'r gwaith archwilio perfformiad yn ystyried trefniadau sicrwydd, rheoli risg, a meysydd gwaith lleol priodol yn adlewyrchu'r heriau presennol sy'n wynebu'r Cyngor.
74. Cyfeiriodd y Cynllun Archwilio Manwl at risgiau sylweddol i'r datganiadau ariannol sy'n gyffredin i bob Awdurdod Lleol, gan gynnwys y risg o wrthwneud rheolaethau gan reolwyr, yn ogystal â meysydd penodol lle byddai'r gwaith archwilio yn canolbwyntio, megis prisiad tir ac adeiladau a phrisio rhwymedigaethau net Cronfa Bensiwn y Cyngor. Nodwyd bod y meysydd hyn yn parhau'n feysydd risg uchel sy'n gofyn am sylw penodol gan archwilwyr allanol.
75. Yn ystod 2025/26, cyflwynwyd diweddariadau chwarterol rheolaidd gan Archwilio Cymru i'r Pwyllgor ar gynydd y gwaith archwilio a statws cyflawni'r Cynllun Archwilio Manwl. Roedd y diweddariadau hyn yn darparu sicrwydd i'r Pwyllgor ynghylch cynnydd y gwaith, unrhyw newidiadau i'r cwmpas neu'r amserlen, a bod y trefniadau archwilio allanol yn cael eu gweithredu yn unol â'r disgwyliadau statudol a phroffesiynol.

Swyddogaethau Deddf 2021 – Perfformiad y Cyngor

76. Mae'n ofyn statudol newydd yn unol â gofynion Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 fod y Cyngor yn cynhyrchu "adroddiad hunanasesu" sy'n nodi ei gasgliadau ynglŷn ag i ba raddau y gwnaeth y Cyngor fodloni'r gofynion perfformiad sydd wedi eu gosod allan yn y Ddeddf yn ystod y flwyddyn ariannol berthnasol. Mae'r un darn o ddeddfwriaeth yn nodi fod rhaid i'r Cyngor sicrhau bod fersiwn ddrafft o'i adroddiad hunanasesu ar gael i'w bwyllgor llywodraethu ac archwilio (Adran 91(6)).
77. Cyflwynwyd Adroddiad Hunanasesiad drafft Cyngor Gwynedd ar gyfer 2024/25 i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn y cyfarfod ar 9 Hydref 2025, a chafwyd trafodaeth fanwl ar gynnwys yr adroddiad. Ar ôl ystyried y ddogfen, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr hunanasesiad drafft, gan nodi ei fod yn bodloni'r gofynion statudol, ond gwnaethpwyd nifer o sylwadau ac awgrymiadau gyda'r bwriad o gryfhau golwg, eglurder a gwerth y ddogfen i'r dyfodol.
78. Ymhlith y sylwadau a nodwyd gan y Pwyllgor roedd yr awydd i gael ei gynnwys yn gynharach yn y broses o lunio'r hunanasesiad, er mwyn sicrhau mewnbwn mwy ystyrion a chyfle gwell i ddylanwadu ar gynnwys y ddogfen cyn iddi gael ei chwblhau. Awgrymwyd mai cynnal gweithdy gyda'r Aelodau fyddai ffordd briodol o hwyluso trafodaeth ddyfnach a chasglu argymhellion cliriach gan y Pwyllgor.

79. Awgrymodd y Pwyllgor hefyd y dylid ystyried trefniadau ymgynghori priodol yn y dyfodol, er mwyn sicrhau mewnbwn trigolion Gwynedd i'r broses hunanasesu. Yn ogystal, pwysleisiwyd wrth gyflwyno data a mesurau perfformiad fod angen eglurder llawn o ran cyd-destun ac effaith. Yn benodol, o ran y gwaith ar Gynyddu Cyflenwad Tai i Bobl Leol, awgrymodd y Pwyllgor y dylai'r adroddiad amlygu nid yn unig niferoedd, ond hefyd effaith y camau ar gymunedau a chynaliadwyedd tymor hir y Sir.

Monitro ymateb a gweithrediad ar argymhellion archwilwyr allanol a rheoleiddwyr

80. Derbyniodd y Pwyllgor ddiweddariad ar Argymhellion a Chynigion Gwella sy'n deillio o Adroddiadau Archwilio Allanol a Rheoleiddwyr yn y cyfarfod ar 9 Hydref 2025. Yn unol â'i rôl statudol, ystyrir ei bod yn hanfodol bod y Pwyllgor yn fodlon bod trefniadau priodol a chadarn yn eu lle er mwyn sicrhau bod yr holl argymhellion a chynigion gwella perthnasol yn cael eu gweithredu mewn modd amserol ac effeithiol.
81. Ar sail yr adroddiadau a gyflwynwyd i'r Pwyllgor, ynghyd â'r gwaith herio a thrafodaethau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn, roedd y Pwyllgor yn fodlon bod trefniadau'r Cyngor ar gyfer ymateb i argymhellion archwilio allanol a rheoleiddwyr yn gadarn, gyda pherchnogaeth glir adrannol, prosesau adrodd sefydledig, a goruchwyliaeth briodol ar lefel gorfforaethol.
82. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn a nodi bod trefniadau a phrosesau priodol ar waith er mwyn sicrhau bod cynigion gwella o adroddiadau archwilio allanol a rheoleiddwyr yn cael eu gweithredu a'u monitro. Croesawyd y trefniadau i adrodd ar gynnydd bob chwe mis i'r Pwyllgor, yn ogystal â'r dull diwygiedig o gyflwyno ymatebion adrannol i gyfarfodydd Herio a Chefnogi Perfformiad, gan gryfhau atebolrwydd ac yn sicrhau bod cynnydd yn erbyn argymhellion yn cael ei fonitro'n fwy systematig a thryloyw.

Effeithiolrwydd y Pwyllgor

83. Yn ystod 2025/26, derbyniodd y Pwyllgor ddiweddariadau rheolaidd ar y camau a gymerwyd i weithredu penderfyniadau'r Pwyllgor i bob un o'i gyfarfodydd, lle'r oedd hynny'n ymarferol. Credai'r Pwyllgor fod y drefn hon yn parhau i fod yn gam pwysig er mwyn sicrhau atebolrwydd, tryloywder a gweithrediad effeithiol o'i benderfyniadau.
84. Fel rhan o'i ymrwymiad i welliant parhaus, bu'r Pwyllgor yn parhau i adeiladu ar ganfyddiadau hunanasesiad blaenorol, gan ystyried ei effeithiolrwydd, ei gyfansoddiad a'i dulliau gwaith. Parhaodd y Pwyllgor i ddefnyddio canllawiau a safonau CIPFA ar gyfer Pwyllgorau Archwilio fel fframwaith i werthuso ei waith, gan sicrhau bod trefniadau'r Pwyllgor yn alinio â'r arferion gorau a nodir yn Natganiad Safbwynt CIPFA.
85. Yn ystod y flwyddyn, adolygodd y Pwyllgor gynnydd yn erbyn y camau gweithredu a ddeilliodd o'r hunanasesiad, gan gytuno i barhau i gefnogi camau oedd yn cryfhau effeithiolrwydd y Pwyllgor, yn enwedig o ran perthnasoedd gweithio gyda rheoleiddwyr allanol ac Archwilio Mewnol, a rôl y Pwyllgor mewn herio ac ychwanegu gwerth.

86. Fel rhan o'r trefniadau i gefnogi effeithiolrwydd parhaus, cafodd y Pwyllgor flaenraglen dreigl ei chyflwyno i'w gyfarfodydd, gan alluogi cynllunio rhagweithiol, blaenoriaethu eitemau statudol a thematig, a sicrhau bod digon o amser ar gael i graffu materion allweddol. Roedd y Pwyllgor o'r farn bod y dull hwn yn cyfrannu'n gadarnhaol at effeithiolrwydd cyffredinol ei waith yn ystod 2025/26.